

Марчин М.
асистент
*Чортківський інститут підприємництва та бізнесу
Тернопільський національний економічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ДЕПОЗИТІВ

Анотація. Проаналізовано головні тенденції та динаміку розвитку вітчизняного ринку депозитів. Висвітлено специфіку зміни ставок за депозитними вкладами, динаміку залучення строкових вкладів. Наведено поділ вкладників за формами власності та розподіл депозитних ресурсів за регіонами. Визначено роль депозитів для формування банківських ресурсів.

Annotation. The author analyzes the main tendencies and dynamics of development at the native market of deposits. Elucidates the dynamics of rate changes for deposits, dynamic of involvement of term deposits. Outlines division of depositors by forms of properties and division of deposits by regions. Determines the role of deposits for forming banking resources.

Ключові слова: комерційні банки, банківська система, депозити, ринок депозитів, процентні ставки

Постановка проблеми. Банківська система є однією з важливих умов подальшого розвитку вітчизняної ринкової економіки, оскільки залучаючи тимчасово вільні грошові кошти фізичних і юридичних осіб, банки задовольняють як власні потреби, так і потреби своїх клієнтів – юридичних та фізичних осіб. Так як значну частину ресурсів банки залучають на основі депозитних операцій, то дослідження стану вітчизняного ринку депозитів набуває першочергового значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в банківській сфері здійснювали такі провідні вчені, як О.Д.Василик, О.В.Васюренко, О.В.Дзюблюк, О.І.Лаврушин, А.М.Мороз, М.І.Савлук та інші. У їхніх роботах проаналізовано проблеми банківської системи, досліджено основні проблеми ресурсної політики, проаналізовано сучасний стан ринку депозитів в Україні.

Постановка завдання. Метою дослідження є висвітлення динаміки розвитку ринку депозитів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. При дослідженні питання розвитку ринку депозитів, треба насамперед визначити сутність депозиту.

Існує багато різних визначень поняття "депозит" або "вклад". Проте усі існуючі визначення зводяться до наступного: банківський вклад (депозит) – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, які розміщені власником або третьою особою за рахунок і за дорученням власника на рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладникові (або за його дорученням іншій особі), як правило, з процентом.

При аналізі розвитку ринку депозитів необхідно зазначити, що довіра населення до банківської системи постійно зростає. Про це свідчить той факт, що за останні роки обсяги коштів, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб, зросли. Це свідчить про зростання довіри до банківських установ.

При цьому більш ніж на половину таке зростання було забезпечене за рахунок припливу депозитних вкладів від населення.

Розширення пасивів банків за рахунок вкладів населення – явище позитивне, оскільки такі депозити є здебільшого строковими (на відміну від депозитів юридичних осіб). Строкові вклади є найбільш стабільними з точки зору прогнозування рівня залишків та визначення термінів повернення коштів. Це, в свою чергу, може створити надійнішу та передбачуванішу базу для кредитної діяльності комерційних банків. Тому банки повинні розвивати та диверсифікувати послуги з обслуговування саме цих вкладів.

Станом на 1.09.2006 року в Україні діяло 192 банки, при цьому 92 з них зареєстровано у Києві. Найістотніший вплив на ситуацію на банківському ринку мають найбільші 7 банків, яким належить понад 45 % сукупного банківського ринку (за активами), а саме:

Райффайзен Банк Аваль, Приватбанк, Промінвестбанк, Укрсоцбанк, Ощадбанк, Укрсиббанк, Укрексімбанк.

Аналізуючи ринок депозитів, зазначимо, що більшість вкладів зроблено у національній валюті (див. табл.1).

Таблиця 1

Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунках суб'єктів господарювання та фізичних осіб, (на кінець періоду, %)

Період	Усього	У тому числі					
		У національній валюті			В іноземній валюті		
		усього	У тому числі		усього	У тому числі	
			до запитання	Строкові		до запитання	строкові
1996	100	69,6	74,5	27,6	30,4	58,1	41,9
1997	100	74,0	63,3	36,7	26,0	50,8	49,2
1998	100	61,0	63,5	36,5	39,0	55,1	44,9
1999	100	56,2	66,7	33,3	43,8	56,9	43,1
2000	100	61,5	69,9	30,1	38,5	47,0	53,0
2001	100	67,7	60,1	39,9	32,3	37,1	62,9
2002	100	68,0	54,1	45,9	32,0	33,4	66,6
2003	100	68,1	48,1	51,9	31,9	27,4	72,6
2004	100	63,6	48,8	51,2	36,4	25,4	74,6
2005	100	65,7	46,0	54,0	34,3	22,5	77,5
На листопад 2006 р.	100	60,6	44,8	55,2	37,7	19,6	80,4

Як видно з даних таблиці 1, кошти в національній валюті мають найбільшу питому вагу, меншу частку займають кошти в іноземній валюті. Необхідно зазначити, що у загальній сумі залучених коштів питома вага коштів в іноземній валюті коливається. Це залежить від поточного валютного курсу гривні, інфляційних очікувань юридичних і фізичних осіб, стану платіжного балансу, наявності та умов обов'язкового продажу валютної виручки. Хоча, необхідно зазначити, на сьогодні українці збільшили обсяги валютних вкладів на банківських рахунках – до десяти мільярдів доларів. У лютому цього року, за інформацією Нацбанку України, валютні вклади, розміщені фізичними особами на банківських рахунках (у доларовому еквіваленті), збільшилися на 247,7 млн. доларів, або на 2,5% і сягнули позначки 10 млрд. 51,2 млн. доларів. Це свідчить про те, що українська банківська система досить стабільна. Тож щомісяця відбувається нарощування депозитів. Це закономірний процес, оскільки немає чинників для валютного тиску чи обвалу гривні. Тож українці свої заощадження, які раніше ховали, кладуть у банки.

Таблиця 2

Процентні ставки банків України за кредитами та депозитами, (% річних)

Період	За кредитами			За депозитами		
	Усього	В національній валюті	В іноземній валюті	Усього	В національній валюті	В іноземній валюті
1997	-	77.0	-	-	34.3	-
1998	-	49.1	-	-	18.2	-
1999	43.8	54.5	20.0	18.0	22.3	9.7
2000	43.3	53.4	20.9	17.1	20.7	9.0
2001	33.0	40.3	17.0	11.1	13.5	5.8
2002	26.1	31.9	13.1	9.9	11.2	5.6
2003	20.8	24.8	11.9	7.4	7.8	6.0
2004	17.5	20.2	11.6	6.8	7.1	6.0
2005	15.2	17.9	12.3	7.4	7.8	6.2
2006	14.6	16.4	11.6	8.0	8.5	6.8

Динаміка залучення строкових вкладів і вкладів до запитання в іноземній валюті до кінця 2005 р. характеризується зростанням величини строкових депозитів у загальній сумі залучених коштів в іноземній валюті – з 41,9% до 80,4%, тоді як динаміка залучення вкладів до запитання в іноземній валюті до кінця 2006 р. характеризується їх зниженням – з 58,1% до 19,6%.

Характеризуючи депозити за видами валют і строками повернення, потрібно врахувати розмір процентної ставки за депозитами та кредитами.

Як видно з таблиці 2, ціна залучення депозитів в іноземній валюті більш як у 2 рази менша за ціну залучення в національній валюті, що пояснюється, зокрема, рівнем розвитку валютного кредитування, необхідністю врахування фактора валютного ризику та положень валютного законодавства. Завдяки стабільності гривні нині немає принципової різниці, яким депозитам віддавати перевагу – валютним чи гривневим. До кінця року гривні нічого не загрожує. Гривня сьогодні доволі міцна. І хоча українська валюта має вищу прибутковість, ніж долар, та американський долар завжди залишається долларом.

Значний вплив на формування ресурсів банку має поділ вкладників за формами власності. Так, згідно з даних таблиці 3, зросла питома вага вкладів підприємств приватної форми власності та фізичних осіб. Тоді як частка коштів, залучених від державних підприємств, зменшилася із 32% на кінець 1996 р. до 7% за станом на 01.11.2006 р.

Таблиця 3

Кошти на рахунках підприємств, організацій і населення в комерційних банках (за формами власності вкладників)

На кінець періоду	Приватна форма власності (включаючи фізичних осіб)		Колективна форма власності		Державна форма власності		Міжнародні організації та юридичні особи інших держав		Разом	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
1996 р.	642	15	2277	53	1367	32	0	0	4287	100
1997 р.	1289	25	2744	53	1112	22	0	0	5145	100
1998 р.	2400	38	3074	48	883	14	0	0	6357	100
1999 р.	3519	43	3158	38	1428	17	172	2	8278	100
2000 р.	4812	40	4723	39	2440	20	181	1	12156	100
2001 р.	7386	40	7374	40	3525	19	299	2	18585	100
2002 р.	12125	48	9028	35	3923	15	409	2	25485	100
2003 р.	33735	89	*	*	3980	11	*	*	37715	100
2004 р.	55428	90	*	*	6189	10	*	*	61617	100
2005р.	76146	92	*	*	6384	8	*	*	82959	100
Листопада 2006р.	97777	93	*	*	7179	7	*	*	104955	100

У цілому, банки, залучаючи кошти юридичних і фізичних осіб, повинні враховувати не лише стан економіки загалом, а й урахувати обсяги тимчасово вільних грошових коштів у межах окремого регіону. Необхідно зазначити, що розподіл депозитних ресурсів за регіонами незбалансований (див. табл. 4).

Аналіз структури залучених коштів за регіонами засвідчує, що понад 36 % від усіх депозитних ресурсів припадає на столицю, менше – на Дніпропетровську та Донецьку області (відповідно 11,4% та 9,6%), тоді як на Тернопільську область – лише 1%.

Таблиця 4

Кошти на рахунках підприємств, організацій і населення в комерційних банках (за регіонами)

Регіони	За станом на 01.01.2006 р.		За станом на 01.11.2006 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього	82959	100	104 955	100
У тому числі				
м. Київ	30585	36.9	38492	36.7
Дніпропетровська область	9655	11.6	11 914	11.4
Донецька область	8836	10.7	10073	9.6
Львівська область	4021	4.8	5 171	4.9

Продовження таблиці 4

Одеська область	3647	4.4	4781	4.6
Харківська область	3750	4.5	4643	4.4
Запорізька область	2782	3.4	3570	3.4
Автономна Республіка Крим	2314	2.8	3 151	3.0
Луганська область	1 974	2.4	2628	2.5
Полтавська область	1 926	2.3	2561	2.4
Миколаївська область	1 145	1.4	1 534	1.5
Івано-Франківська область	1 301	1.6	1 529	1.5
Черкаська область	1 174	1.4	1 513	1.4
Київська область	897	1.1	1 483	1.4
Хмельницька область	970	1.2	1 337	1.3
Вінницька область	908	1.1	1 245	1.2
Чернігівська область	901	1.1	1 084	1.0
Херсонська область	813	1.0	1 064	1.0
Волинська область	791	1.0	1 043	1.0
Тернопільська область	724	0.9	1 015	1.0
Житомирська область	732	0.9	987	0.9
Сумська область	709	0.9	978	0.9
Рівненська область	698	0.8	928	0.9
Кіровоградська область	612	0.7	782	0.7
Закарпатська область	571	0.7	734	0.7
Чернівецька область	523	0.6	716	0.7

Розбалансованим є також регіональний розподіл вкладів населення (див. табл.5). Так, 30 % від усіх вкладів населення в комерційних банках припадає на Київ, менше – на Дніпропетровську та Донецьку області (відповідно 11,1% та 8,3%), а на Тернопільську область – лише 1,5%.

Таблиця 5

Вклади населення в комерційних банках (за регіонами)

Регіони	За станом на 01.01.2006 р.		За станом на 01.11.2006 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього	41 611	100	57902	100
У тому числі				
КИЇВ	12323	29.6	17433	30.1
Дніпропетровська область	4457	10.7	6437	11.1
Донецька область	3628	8.7	4820	8.3
Львівська область	3036	7.3	4060	7.0
Харківська область	1 806	4.3	2603	4.5
Одеська область	1 821	4.4	2427	4.2
Автономна Республіка Крим	1 550	3.7	2051	3.5
Запорізька область	1 306	3.1	1 780	3.1
Полтавська область	1 209	2.9	1 603	2.8
Луганська область	1 174	2.8	1 562	2.7
Івано-Франківська область	851	2.0	1 238	2.1
Черкаська область	896	2.2	1 180	2.0
Миколаївська область	762	1.8	1 024	1.8
Київська область	542	1.3	986	1.7
Вінницька область	627	1.5	911	1.6

Продовження таблиці 5

Хмельницька область	637	1.5	873	1.5
Тернопільська область	600	1.4	863	1.5
Чернігівська область	594	1.4	817	1.4
Херсонська область	580	1.4	802	1.4
Житомирська область	521	1.3	749	1.3
Волинська область	554	1.3	737	1.3
Сумська область	487	1.2	727	1.3
Рівненська область	454	1.1	657	1.1
Чернівецька область	402	1.0	579	1.0
Кіровоградська область	416	1.0	562	1.0
Закарпатська область	379	0.9	522	0.9

Висновки з даного дослідження. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що комерційні банки, для того, щоб володіти достатньою сукупністю ресурсів як для кредитування поточних потреб суб'єктів господарської діяльності, так і для фінансування інвестиційної діяльності, формування відповідних резервів і підтримки власної ліквідності, повинні ретельно і постійно вивчати інтереси і запити вкладників – юридичних і фізичних осіб, надавати їм найзручніші форми депозитного обслуговування (тобто мінімізувати витрати часу для них), вміло використати досвід західної банківської практики з урахуванням специфіки вітчизняної економіки для поліпшення роботи комерційних банків в Україні. Надалі банки повинні не тільки вдосконалювати шляхи залучення коштів на депозитні рахунки, а й впроваджувати нові, нетрадиційні для них операції і послуги.

Література:

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. №2121-III.
2. Правила здійснення депозитних операцій для банківських депозитів: Затв. Постановою Правління НБУ №250 від 30.06.1998 р.
3. Алексеєнко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики: Монографія.-К.: КНЕУ,2002.-С. 97.
4. Гладких Д. Структура банківських кредитів і залучених коштів як дзеркало економічного здоров'я держави // Вісник НБУ.-2005.-№11.-С.28.
5. Інформаційні матеріали Web-сайтів Національного банку України (www.bank.gov.ua).
6. Лобанова А.Л. Ресурсна політика комерційних банків України // Фінанси України.-2005.-№1.-С.88.